

شماره سند:

UB- EDU - E 9801/Rev02

معاونت آموزشی و تحصیلات تکمیلی دانشگاه بیرجند

«شیوه‌نامه طراحی و بازنگری برنامه‌درسی دانشگاه بیرجند»

نوع سند: شیوه‌نامه	تاریخ تصویب: ۱۳۹۸/۰۷/۳۰	
تعداد صفحات: ۷	تاریخ بازنگری (ویراست دوم): ۱۴۰۲/۰۲/۰۶	
تهیه کننده:	دکتر محمدعلی رستمی نژاد	مدیر برنامه‌ریزی و توسعه آموزشی دانشگاه
بازنگری کننده:	دکتر هادی پورشافعی	مدیر برنامه‌ریزی و توسعه آموزشی دانشگاه
مراجع بررسی کننده:	شورای برنامه‌ریزی و توسعه آموزشی دانشگاه و شورای دانشگاه	
تأیید کننده نهایی:	شورای دانشگاه	
مسئول بروزرسانی:	سرکارخانم آسیه شنیده	کارشناس مسئول برنامه‌ریزی و توسعه آموزشی

شماره سند: UB- EDU - E 9801/Rev02		شیوه‌نامه طراحی و بازنگري برنامه‌درسي دانشگاه بیرجند	 معاونت آموزشی و تحصیلات تکمیلی دانشگاه بیرجند
صفحه: ۱ از ۷	تاریخ بازنگري: ۱۴۰۲/۰۲/۰۶		

مقدمه

پاسخگویی به نیازهای جدید علمی و حرکت در مرزهای دانش، افزایش توان اشتغال‌پذیری و شایستگی‌های کانونی دانشجویان تا حد زیادی وابسته به تغییر و به‌روزرسانی برنامه‌های درسی در نظام‌های آموزشی و دانشگاهی است. بعلاوه سرعت تحولات در جامعه، بازنگري و تغییر برنامه درسی را بیش‌ازپیش به ضرورتی اجتناب‌ناپذیر تبدیل کرده است؛ در این راستا وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (عتف) به‌موجب «آیین‌نامه واگذاری اختیارات برنامه‌ریزی درسی به دانشگاه‌ها و مؤسسه‌های آموزش عالی (شماره ۲/۲۸۸۷۱۵ مورخ ۱۳۹۵/۲/۱۶)» تفویض اختیار مناسبی به دانشگاه‌ها داشته است که استفاده بهینه از این فرصت برابر ماده ۷ آیین‌نامه مذکور نیازمند طراحی و ساختار سازمانی مناسب در دانشگاه است. علاوه بر ضرورت ذکرشده، بر اساس سند راهبردی دانشگاه بیرجند در ۱۴۰۴ برنامه‌های عملیاتی زیر پیش‌بینی شده است که شیوه‌نامه طراحی و بازنگري برنامه درسی را ضروری می‌نماید.

- تدوین آیین‌نامه طراحی و بازنگري برنامه درسی (WO1-A8)
- بازبینی برنامه‌های درسی گروه‌های آموزشی (WO1-A5)

ماده ۱. تعاریف و اختصارات

۱. **وزارت:** وزارت علوم، تحقیقات و فناوری است.
۲. **شورای عالی:** شورای عالی برنامه‌ریزی آموزشی وزارت عتف است.
۳. **آیین‌نامه واگذاری اختیارات:** آیین‌نامه واگذاری اختیارات برنامه‌ریزی درسی به دانشگاه‌ها و مؤسسه‌های آموزش عالی (شماره ۲/۲۸۸۷۱۵ مورخ ۱۳۹۵/۲/۱۶)
۴. **شیوه‌نامه:** شیوه‌نامه طراحی و بازنگري برنامه درسی
۵. **دانشگاه:** دانشگاه بیرجند
۶. **شورای دانشگاه:** دومین رکن سیاست‌گذاری دانشگاه بعد از هیئت امناء
۷. **مجری طرح:** فردی است که مسئولیت بازنگري و/یا طراحی برنامه درسی را بر عهده دارد.
۸. **برنامه درسی:** کلیه تجربیات یادگیری برنامه‌ریزی شده و هدایت شده که تحت راهنمایی و نظارت آموزش عالی تهیه شده و از طریق بازسازی منطقی دانش و تجربه در پی رشد مداوم یادگیرنده در زمینه‌های دانشی، نگرشی، رفتاری، مهارت‌افزایی و اجتماعی است.
۹. **طراحی برنامه درسی:** طراحی برنامه درسی، به فرآیند مشخص کردن عناصر برنامه درسی (مانند اهداف، محتوا، فعالیت، روش تدریس، اجرا و ارزشیابی) و گنجانیدن آنها در برنامه و سازماندهی مناسب آن (براساس نیازهای جامعه یا تحولات علمی) اشاره دارد.
۱۰. **بازنگري برنامه درسی:** به هرگونه بازنگري و تغییر در برنامه درسی اطلاق می‌شود که می‌تواند از نوع تغییرات جزئی و یا تغییرات از نوع اساسی باشد.
- تشخیص تغییرات جزئی و یا اساسی یک برنامه درسی، بنا به نظر کارگروه تخصصی برنامه‌ریزی درسی گروه آموزشی مربوطه خواهد بود (ماده ۵ ملاحظه شود).
۱۱. **دوره تحصیلی:** هر یک از دوره‌های تحصیلی کاردانی (پیوسته و ناپیوسته)، کارشناسی (پیوسته و ناپیوسته)، کارشناسی ارشد (پیوسته و ناپیوسته)، دکتری تخصصی و دکتری حرفه‌ای که در هر یک از مؤسسه‌های آموزش عالی اجرا می‌شود.

شماره سند: UB- EDU - E 9801/Rev02	شیوه‌نامه طراحی و بازنگری برنامه‌درسی دانشگاه بیرجند	 معاونت آموزشی و تحصیلات تکمیلی دانشگاه بیرجند
صفحه: ۲ از ۷		

۱۲. دروس عمومی: درس‌هایی است که برای تمامی دانشجویان دوره‌های کاردانی و کارشناسی پیوسته و ناپیوسته در تمامی مؤسسه‌ها به صورت یکسان ارائه می‌شود و گذراندن آن‌ها توسط دانشجو الزامی است.

۱۳. دروس پایه: درس‌هایی است که دانشجو، ملزم به انتخاب آن‌ها است و باهدف افزایش بنیه علمی و آماده کردن دانشجو برای درک بهتر دروس تخصصی ارائه می‌شود.

۱۴. دروس تخصصی: درس‌هایی است که دانشجو ملزم به انتخاب آن‌ها است و فراتر از مبانی و چارچوب‌های نظری و به‌عنوان جزئی از هسته اصلی برنامه درسی است که باهدف عمق بخشیدن به دانش یا مهارت و تغییر نگرش دانشجو ارائه می‌شود.

۱۵. دروس اختیاری: درس‌هایی است که دانشجو از میان دروس مرتبط با رشته تحصیلی خود، به اختیار برمی‌گزیند.

۱۶. دروس جبرانی: درس‌هایی است که به تشخیص گروه آموزشی، گذراندن آن برای رفع کمبود دانش یا مهارت دانشجو، ضروری است. تعداد این دروس در آیین‌نامه‌های آموزشی مصوب شورای عالی برای هر دوره تحصیلی تعیین می‌شود.

ماده ۲. اهداف طراحی و بازنگری برنامه درسی

۱. انطباق هر چه بیشتر سرفصل (Syllabus) برنامه‌های درسی با نیازهای جامعه
۲. روزآمد شدن برنامه‌ها با توجه به تحولات علمی
۳. تناسب هرچه بیشتر برنامه‌ها با امکانات و توانایی‌های دانشگاه
۴. ارتقای کیفیت برنامه‌های درسی در گروه‌ها
۵. نهادینه کردن روش‌های نوین علمی در فرایندهای آموزشی
۶. استفاده از توانمندی‌ها و ظرفیت‌های دانشگاه در فرایند بازنگری و تدوین برنامه درسی
۷. کمک به تنظیم رابطه متقابل تحصیل با اشتغال، متناسب‌سازی سطوح و رشته‌های تحصیلی با نقشه جامع علمی کشور و اسناد بالادستی
۸. حمایت از گرایش‌های بین‌رشته‌ای، نوآوری، کارآفرینی و کارگروهی در تحول برنامه درسی.

ماده ۳. فعالیت‌های مورد انتظار در فرایند طراحی و بازنگری برنامه درسی

۱. انطباق محتوای برنامه‌های درسی با نیاز جامعه و وظایف دانشجویان در آینده
۲. بررسی و بازنگری برنامه‌های آموزشی موجود گروه‌ها
۳. ارتقای دانش برنامه‌ریزی درسی در میان اعضای هیئت‌علمی دانشگاه از طریق مشارکت در برگزاری کارگاه‌های آموزشی
۴. چگونه تدوین طرح درس، نگارش اهداف آموزشی، تهیه طرح درس روزانه و سالانه
۴. ارائه پیشنهاد جهت اصلاح طرح درس و بررسی اصلاحات برنامه‌های درسی قبل از اجرا
۵. نظارت بر اجرای برنامه‌های آموزشی و ارزشیابی آنها
۶. تدوین طرح دوره (course plan) و نیز ارائه طرح درس (lesson plan) برای هر جلسه تدریس
۷. بررسی مشکلات برنامه‌های جاری آموزشی و پیشنهاد برنامه‌های جدید با همکاری گروه‌ها
۸. پیگیری تدوین و نظارت بر اجرای برنامه‌های آموزشی و طرح درس
۹. تبیین، حمایت و هدایت اصلاحات آموزشی (اعم از محتوای آموزشی و شیوه‌های تدریس)
۱۰. مشاوره و هدایت اعضای هیئت علمی در اجرای روش‌های نوین آموزشی و تدریس

شماره سند: UB- EDU - E 9801/Rev02		شیوه‌نامه طراحی و بازنگری برنامه‌درسی دانشگاه بیرجند	 معاونت آموزشی و تحصیلات تکمیلی دانشگاه بیرجند
صفحه: ۳ از ۷	تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۲/۰۶		

ماده ۴. اصول و ضوابط طراحی و بازنگری برنامه درسی دانشگاه

۱. توجه به اصول و مبانی اسلامی و اخلاق حرفه‌ای در بازنگری و تدوین برنامه‌های درسی
۲. اطمینان از عدم سرفصل جدید و به‌روز در رشته گرایش مورد نظر و مصوب شورای عالی گسترش
۳. بهره‌گیری از همفکری صاحب‌نظران متخصص رشته مربوطه در سایر دانشگاه‌ها و بخش‌های فرهنگی، اجتماعی، صنعتی و اقتصادی
۴. توجه به استانداردها، تجارب ملی و بین‌المللی در بازنگری و تدوین برنامه‌های درسی
۵. در نظر گرفتن پیامدها و اثرات حاصل از ایجاد تغییرات در برنامه‌های درسی بر روند تحصیلی و دانش آموختگی دانشجویان
۶. توجه به ارتقای نقش دانش‌آموختگان از نظر توانایی علمی، بازار کار و اشتغال در قبل تغییر برنامه
۷. استفاده از ظرفیت مشاوره تخصصی کارشناسان برنامه‌ریزی درسی در تدوین و بازنگری برنامه درسی از درون و بیرون دانشگاه
۸. تدوین و بازنگری مجدد برنامه‌های درسی، منوط به یک دوره اجرا پس از اعمال تغییرات است. بازنگری و اصلاح برنامه مصوب بازنگری شده قبل از پایان موعد مقرر منوط به اخذ مجوز از شورای برنامه‌ریزی و توسعه آموزشی دانشگاه است.
۹. تخصص صاحب‌نظر مجری طرح و وابستگی سازمانی به دانشگاه بیرجند
۱۰. در مورد دروس بین‌رشته‌ای، ارائه پیشنهاد می‌بایست با همکاری متخصصان رشته‌های مرتبط صورت گیرد به‌گونه‌ای که یک نفر به‌عنوان مجری و نفر(ات) دیگر به‌عنوان همکار معرفی گردند.
۱۱. توجه به مفاد مندرج در «چارچوب تدوین و بازنگری برنامه‌های درسی» (وزارت عتف ۲۱/۸۱۶۱۳ مورخه ۱۳۹۴/۴/۳۱):

جدول شماره ۱: تعداد و نوع واحدهای درسی در هر دوره

جمع واحدها	نوع واحدهای درسی					دوره تحصیلی
	عمومی	پایه	تخصصی	اختیاری	پروژه/پایان نامه/رساله	
۶۸-۷۲	۱۰	۱۵-۱۹	۳۳-۴۷	-	-	کاردانی
۶۸-۷۲	۱۰	۱۵-۱۹	۳۳-۳۷	۱۰-۱۴	۰-۳	کارشناسی ناپیوسته
۱۳۰-۱۴۰	۲۲	۲۰-۳۰	۷۸-۸۸	۱۰-۲۰	۰-۳	کارشناسی پیوسته
۲۸-۳۲	-	-	۱۰-۱۲	۱۴-۱۶	۴-۶	کارشناسی ارشد
۳۶	-	-	۱۲-۱۸	-	۱۸-۲۴	دکتری

۱۲. بهره‌گیری از منابع روزآمد در تدوین و بازنگری برنامه‌های درسی و بهره‌مندی از آخرین یافته‌ها و تحولات علمی
۱۳. هرگونه تغییر در دروس پایه باید با هماهنگی گروه آموزشی سرویس‌دهنده درس باشد.
۱۴. بر اساس ماده ۴ آیین‌نامه واگذاری اختیارات، دانشگاه با رعایت مفاد مندرج در این آیین‌نامه، به‌غیر از دروس عمومی (پایه، تخصصی، اختیاری و جبرانی) اختیار بازنگری برنامه‌های درسی موجود و تدوین برنامه‌های درسی جدید را در کلیه مقاطع تحصیلی دارد. همچنین بازنگری و تدوین برنامه‌های درسی در رشته‌های واگذار شده به شورای تحول علوم انسانی، طبق روند جاری وزارت انجام خواهد شد.
۱۵. برابر ماده ۶ آیین‌نامه واگذاری اختیارات جهت تدوین برنامه درسی جدید، ابتدا باید طرح توجیهی برنامه درسی جدید پس از تصویب در شورای دانشگاه به شورای عالی برنامه‌ریزی آموزشی وزارت عتف ارسال شود؛ پس از تأیید وزارت، مجری یا مجریان اقدام به تدوین برنامه درسی جدید نمایند.

شماره سند: UB- EDU - E 9801/Rev02	شیوه‌نامه طراحی و بازنگری برنامه‌درسی دانشگاه بیرجند	 معاونت آموزشی و تحصیلات تکمیلی دانشگاه بیرجند
صفحه: ۴ از ۷ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۲/۰۶		

۱۶. مطابق با ماده ۸ آیین‌نامه واگذاری اختیارات، راه‌اندازی و اجرای هریک از برنامه‌های درسی جدید در هر رشته، منوط به کسب مجوز از شورای گسترش آموزش عالی است.

۱۷. تغییر عنوان برنامه درسی مجاز نیست، مگر آنکه برنامه درسی، جدید تلقی شود که در این صورت مشمول ضوابط پیشنهاد دوره جدید خواهد شد.

۱۸. لازم است کلیه سرفصل‌ها و برنامه‌های درسی در تمام مقاطع تحصیلی که حداقل ۵ سال از تاریخ بازنگری آنها گذشته و در دفتر گسترش آموزش عالی نیز بازنگری نشده باشند، مورد بازنگری قرار گیرند (بنا بر ضرورت، بررسی زودتر از ۵ سال به فراخور رشته گرایش مورد نظر، قابل بررسی و انجام خواهد بود).

ماده ۵. مصادیق طراحی و بازنگری برنامه درسی

الف) مصادیق تغییرات جزئی:

۱. بازنگری جزئی یک درس (اعم از اضافه و یا حذف درس، تغییر در اهداف یک درس، تغییر جزئی سرفصل آن درس، افزایش و کاهش تعداد واحدهای درس برابر سقف مصوب) تا حداکثر ۵ درس و در کل دوره بازنگری سرفصل در مراحل مختلف بیش از ۵ عنوان درس نباشد.

۲. ایجاد یک درس جدید در برنامه درسی مصوب (ممکن است درس جدید جایگزین یک درس موجود شده باشد یا به برنامه درسی افزوده شود).

۳. جایگزینی برنامه درسی با برنامه درسی دانشگاه‌های مورد تأیید وزارت عتف

۴. حذف و یا افزودن یک یا چند پیش‌نیاز به یک درس اصلی و یا تخصصی

۵. اصلاح عنوان درس، بدون تغییر در محتوای آن درس

۶. ارائه یک درس اختیاری جدید و یا تبدیل درس اختیاری به درس اصلی و یا تخصصی

۷. تغییر در روابط پیش‌نیازی درس / دروس

۸. اجباری نمودن یک درس اختیاری

۹. اضافه کردن یک درس اختیاری

۱۰. سایر موارد مشابه به تشخیص کارگروه تخصصی.

ب) مصادیق تغییرات اساسی:

۱. تدوین برنامه درسی در یک رشته جدید التاسیس در یکی از مقاطع تحصیلی

۲. بازنگری کامل برنامه درسی یک رشته تحصیلی در مقاطع آموزشی دایر

۳. ارائه برنامه درسی جدید به شکل بین رشته‌ای

۴. پیشنهاد حذف کامل برنامه درسی یک رشته و یا گرایش و ارائه برنامه درسی جدید

۵. سایر موارد مشابه به تشخیص کارگروه تخصصی.

تبصره ۱: تشخیص تغییرات جزئی و یا اساسی یک برنامه، بنا به نظر کارگروه تخصصی برنامه‌ریزی درسی گروه آموزشی مربوطه است.

شماره سند: UB- EDU - E 9801/Rev02	شیوه‌نامه طراحی و بازنگری برنامه‌درسی دانشگاه بیرجند	 معاونت آموزشی و تحصیلات تکمیلی دانشگاه بیرجند
صفحه: ۵ از ۷		

ماده ۶. ارکان طراحی و بازنگری برنامه درسی دانشگاه

۱. مجری (مسئول) بازنگری یا تدوین کننده برنامه درسی
۲. کارگروه تخصصی برنامه‌ریزی درسی گروه آموزشی
۳. شورای آموزشی پردیس / دانشکده
۴. شورای برنامه‌ریزی و توسعه آموزشی دانشگاه
۵. شورای دانشگاه.

۱. مجری (مسئول) بازنگری یا تدوین کننده برنامه درسی

فردی است که بر اساس مصوبه گروه آموزشی، با تشکیل کارگروه تخصصی مسئولیت تغییر، بازنگری و یا تدوین برنامه درسی را بر عهده دارد.

۲. کارگروه تخصصی برنامه‌ریزی درسی گروه آموزشی

کارگروه تخصصی گروه آموزشی، شامل اعضای ذیل خواهد بود:

- مجری (مسئول) طرح بازنگری
- مدیرگروه آموزشی
- حداقل ۲ عضو هیأت علمی متخصص
- نماینده برنامه درسی دانشکده.

تبصره ۲: در بازنگری اساسی برنامه درسی، تیم مورد نظر حداقل ۵ عضو هیئت علمی متخصص (حداقل ۲ دانشیار و ۳ استادیار با سوابق تدریس ترجیحاً ۵ سال) ضرورت خواهد داشت. همچنین در تیم یاد شده، حداقل ۲ عضو هیأت علمی متخصص (۱ عضو از داخل گروه و ترجیحاً ۱ عضو خارج از دانشگاه) مورد تأکید است.

تبصره ۳: در گروه‌های آموزشی کمتر از ۵ نفر، شورای گروه با حضور نماینده برنامه‌ریزی درسی دانشکده می‌تواند جایگزین کارگروه تخصصی برنامه‌ریزی درسی گروه شود. پس از تأیید طرح در کارگروه تخصصی برنامه‌ریزی درسی گروه، معاونت آموزشی (پس از طرح و بررسی موضوع در شورای آموزشی پردیس / دانشکده) دانشکده طرح مذکور را به شورای برنامه‌ریزی و توسعه آموزشی دانشگاه ارسال خواهد کرد. طرح برنامه درسی جدید یا پیشنهاد جایگزینی برنامه درسی بایستی حداقل ۳ ماه قبل از شروع سال تحصیلی صورت پذیرد.

تبصره ۴: شرایط لازم برای احراز صلاحیت گروه‌هایی که فاقد ۵ عضو هیئت علمی می‌باشند و میزان تغییراتی که اینگونه گروه‌ها می‌توانند در برنامه‌های درسی اعمال یا درخواست نمایند حسب مورد، توسط شورای برنامه‌ریزی و توسعه آموزشی دانشگاه تعیین می‌گردد.

۳. شورای آموزشی پردیس / دانشکده

با حضور اعضای شورای آموزشی پردیس / دانشکده و دعوت از مجری (مسئول طراحی و یا بازنگری برنامه درسی) و نماینده برنامه‌ریزی درسی دانشکده.

شماره سند: UB- EDU - E 9801/Rev02	شیوه‌نامه طراحی و بازنگری برنامه‌درسی دانشگاه بیرجند	 معاونت آموزشی و تحصیلات تکمیلی دانشگاه بیرجند
صفحه: ۶ از ۷ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۲/۰۶		

۴. شورای برنامه‌ریزی و توسعه آموزشی دانشگاه

این شورا دارای ۵ عضو حقوقی و ۵ عضو حقیقی است. برای بررسی برنامه‌های درسی از مجری/مسئول طرح، رئیس پردیس یا دانشکده و معاون آموزشی دانشکده و نماینده برنامه‌ریزی درسی دانشکده دعوت به عمل خواهد آمد.

- مسئولیت اصلی برنامه‌ریزی و بازنگری در برنامه‌های درسی هر رشته-گرایش با کارگروه تخصصی گروه آموزشی است و سایر ارکان نامبرده در ماده ۴ نقش سیاست‌گذاری، هماهنگ‌سازی، هدایت و نظارت بر عملکرد گروه‌ها در زمینه برنامه‌ریزی درسی را دارند.

۵. شورای دانشگاه

این شورا مسئولیت تصویب نهایی برنامه‌های درسی جدید تدوین‌شده را بر عهده دارد که بر اساس مصوبه جلسه مورخ ۱۳۹۸/۰۲/۲۵ شورای دانشگاه، اختیارات تأیید نهایی برنامه‌های درسی در راستای آیین‌نامه واگذاری اختیارات برنامه‌ریزی درسی دانشگاه به شورای برنامه‌ریزی و توسعه آموزشی دانشگاه تفویض شده است. در موارد بازنگری کلی، موضوع به شورای دانشگاه، ارجاع خواهد شد.

ماده ۷. فرآیند طراحی و بازنگری برنامه درسی

۱. مجری بازنگری با تأیید گروه آموزشی مربوطه (با ارائه طرح توجیهی)
۲. بررسی در کارگروه تخصصی برنامه‌ریزی درسی گروه آموزشی
۳. بررسی در شورای آموزشی پردیس / دانشکده
۴. شورای برنامه‌ریزی و توسعه آموزشی دانشگاه (در موارد تغییرات جزئی در برنامه درسی و ابلاغ آن به دانشکده)
۵. شورای دانشگاه (در صورت ضرورت موضوع)
۶. شورای برنامه‌ریزی آموزش عالی
۷. ابلاغ برنامه درسی جدید/تغییر یافته به دانشگاه (با تأیید و ابلاغ شورای برنامه‌ریزی آموزش عالی).

-فرآیند طراحی و بازنگری برنامه درسی پیوست است.

این شیوه‌نامه در ۷ ماده و ۴ تبصره در جلسه مورخ ۱۴۰۲/۱۱/۱۸ شورای برنامه‌ریزی و توسعه آموزشی دانشگاه و مورخ ۱۴۰۲/۰۲/۰۶ شورای دانشگاه به تصویب رسید و از تاریخ تصویب قابل اجرا است.

فرایند طراحی و بازنگری برنامه درسی

